

A részvétel alapelve

„A valahová tartozás a részvételt magát is jelenti: részt veszek annak a közösségnek az életében, ahová tartozom. A részvétel az élet teljességére kiterjedő megnyilvánulás és létforma. Az egyén szintjén a részvétel arról szól, hogy az egyén maga is részt vesz saját életének irányításában, azaz felelősséget vállal önmagáért, sodródás helyett az önirányításra vállalkozik. A közösségelmélet összefoglaló tanulmányát lásd az azonos című kiadványban (Vercseg (2018b)) A közösség szintjén a részvétel az egyént körülvevő közösség(ek) ismeretét és azon belüli kapcsolatait jelenti. Ha megvalósul a közösség(ek)hez tartozás, akkor az az egymás iránti bizalmat, a kölcsönös támogatást és szolidaritást, a közös normákat és a viszonyosságot jelenti. A részvétel magas aránya jó indikátora az egészséges, jól működő közösségeknek, alacsony aránya viszont felvetheti a közösségi beavatkozás szükségességét (bevonás, kezdeményezés és cselekvés), mint ahogyan ezt a továbbiakban részletezzük. Beszélhetünk a részvételről a társadalom szintjén is, amikor a részvétel a társadalom interakciós és intézményes folyamataiban valósul meg. Ezen a szinten a részvétel a „közöny helyett közügy” magatartásban, a kapcsolati és kommunikációs rendszerekben, az intézmények létrehozásában és a meglévő intézmények használatában nyilvánul meg (a lehetőségek ismerete és kiaknázása, a törvények betartása vagy megkerülése). Politikai megközelítésben a döntési folyamatok különböző szintjein való részvételről van szó. Ebben a megközelítésben beszélhetünk a leginkább a részvételi demokrácia érvényesüléséről. A részvétel itt ugyanis azt jelenti, hogy az állampolgári akarat közvetlenül – s nem képviselők útján – érvényesül. Az állampolgárok és szervezeteik

részt vesznek a közösségi-társadalmi tervezési és döntési folyamatokban – beleszólnak, tárgyalnak és egyeztetnek, képviselik egyéni és közösségi érdekeiket. S ha nem ülhetnek tárgyalóasztalhoz, ha javaslataikat figyelemre sem méltatják, akkor a nyilvánosságban fejezik ki véleményüket, akaratukat (tiltakozó kampányok, hálózatok szervezése; megjelentetés a közösségi médiában; petíciók benyújtása; a döntéshozók közvetlen megszólítása levélben; demonstrációk, sztrájkok és továbbiak). Így vagy úgy, de egy demokráciában az állampolgárok és szervezetek részt vesznek a közösségi-társadalmi tervezési és döntési folyamatokban. A részvételi demokrácia a görög demokrácia eredeti formája, s azért mondjuk még ma is az egyetlen valóban működő demokráciának, mert nem voltak benne hierarchikus kapcsolatrendszerek – a közösséget érintő döntéseket maguk az érintettek hozták meg. Noha ez a részvételi demokrácia sem volt tökéletes és az egyre bonyolultabbá váló modern társadalmakban az effajta hatalomgyakorlás számos korlátba ütközik, mégis elmondhatjuk: mi a véleménynyilvánításnak, a döntésben való részvételnek és a kontrollnak messze az optimumán innen vagyunk. A részvétel – csakúgy, mint a közösséghez tartozás – megvalósulhat önmagától, szakemberi beavatkozás nélkül is. Hogy mikor és milyen mértékben van szakmai beavatkozásra, „rásegítésre” szükség, azt a közösség érettsége – tanultsága, szervezettsége és állampolgári kultúrája, fegyelme – határozza meg. A bevonás szükségességéről a leggyakrabban akkor beszélünk, amikor az adott közösség és tagjai alacsony részvételi aktivitást mutatnak a közösség/társadalom interakciós és intézményi folyamataiban; amikor az egymás iránti bizalom és szolidaritás

gyenge; a kölcsönös egymás támogatása, a cselekvő viszonyok, az önkéntesség és a civil intézmények, hálózatok száma csekély; a lakosok nem ismerik jogaikat, kötelességeiket, lehetőségeiket és a meglévő (állami) intézmények elvben értük, gyakorlatilag azonban nélkülük működnek; s a döntési/ellenőrzési folyamatokban résztvevők száma alacsony. A bevonás/részvétel nem pusztán morális cél, szorgalmazását és terjedését egyre inkább gazdasági megfontolások is mozgatják. A jóléti rendszer válsága, a kormányzatról (government) a kormányzásra (governance) való áttérés szükségességének felismerése, az állampolgárok és szervezeteik bevonása a legszélesebb értelmű szociális szolgáltatásokba mind azt célozzák, hogy az állampolgárok és közösségeik ellátottság iránti igénye csökkenjen – oldják meg saját maguk az életüket, minél kevesebb támogatással! –, vagyis valósuljon meg az önsegítés (self-help) és a passzivitás helyett aktivitás jöjjön létre. Mindez persze kedvez a közösségfejlesztés intézményesülésének, ám a közösségfejlesztőknek mindig felül kell bírálniuk a megbízók törekvéseit és csak olyan folyamatokat szabad elősegíteniük, amelyek megfelelnek a közösségfejlesztés más alapelveinek is. Olyan folyamatokat szerencsés csak 37 támogatnunk, amelyek nem szabnak gátat a civil/közösségi cselekvés lényegének, a szabadságnak és függetlenségnek, a kritikai attitűd érvényesülésének, hanem ellenkezőleg, éppen hogy erősítik azokat. "Az életképes helyi közösség az, amelyikben a lakosok együttműködnek annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb szempontú hatással legyenek a helyi társadalom szabályaira; amelyikben a lakosok a közösségi életre vonatkozó célokat tűznek ki maguk elé és amelyikben az emberek képesek is e célok

megvalósítására." (Schönberg, 1979: 6, saját fordítás)) S ha a közösség célérték, akkor a részvétel - ez a másik leginkább szakmaspecifikus alapelv - eszközérték a közösségiség eléréséhez."

Vercseg Ilona: Közösség és részvétel 35-37.o.